

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

ISSN 2307-3179 (Print)

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 49-50

Київ - 2024

**ВІСНИК
АГРАРНОЇ
ІСТОРІЇ**

49-50'2024

Науковий журнал

Редакційна колегія:

М.А. Журба (*головний редактор*),
В.А. Вергунов, В.О. Доценко,
М.П. Жолоб, І.А. Коляда, С.С. Падалка,
О.В. Потильчак, В. Сукарев

**BULLETIN OF
AGRARIAN
HISTORY**

Editorial Board Members:

Zhurba M. (*Editor-in-chief*),
Dotsenko V., Koliada I.,
Padalka S., Potylchak O., Sukarev V.,
Vergunov V., Zholob M.

49-50'2024

Scientific journal

УДК 94:63(100)

В 53

DOI: 10.31392/VAN-2024.49-50

Засновник:

– Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

*Свідоцтво про державну реєстрацію:
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.*

Відповідно до наказу Міністерства освіти і
науки України № 894 від 10.10.2022 р. журнал
включено до Переліку наукових фахових
видань України (категорія «Б») з історичних
наук (спеціальність 032 історія та археологія)

Журнал індексується в міжнародній
наукометричній базі Google Scholar

Офіційна інтернет-сторінка видання:
<https://agrarian-history.com.ua>

Адміністратор сайту:

С. Діхтяр

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, каб. 16
тел.: (097) 130-91-96;
e-mail: zholobb@gmail.com

Друкується за рішенням:

Вченої ради історичного факультету
УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 4 від 29.11.2024 р.)

Підп. до друку 23.12.2024

Формат 70 x 108 1/16.

Папір офсет. Друк. різогр.

Ум. автор. арк.: 21,7

Наклад 50 прим.

Друк: ТОВ «ТВОРИ»

*Автори опублікованих матеріалів несуть повну
відповідальність за підбір, точність наведених фактів,
цитат, економіко-статистичних даних, імен та інших
відомостей.*

**ФЕНОМЕН ТВОРЧОСТІ ВАЛЕНТИНИ КОЧУР У КУЛЬТУРНО-
МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ –
ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Коляда Ігор Анатолійович

доктор історичних наук,
професор кафедри методології та методики суспільних дисциплін,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: kolyada.i.a.1968@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3802-9082>

Загребельна Ніна Іванівна

кандидат історичних наук,
доцент кафедри методології та методики суспільних дисциплін,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: n.i.zahrebelna@npu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-8620-9291>

***Анотація.** Стаття присвячена комплексному біографічному дослідженню життєвого та творчого шляху видатної української оперної співачки Народної артистки України, солістки Національної опери України імені Т. Г. Шевченка, педагогині-вокалістки, професорки Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського Валентини Кочур (Бірюкової). У статті вперше розглядається вплив родинного виховання на становлення майбутньої співачки, аналізуються основні етапи становлення, творчі досягнення, педагогічна діяльність Валентини Кочур, її роль та місце в культурно-мистецькому просторі України. Сучасний стан розвитку історичних студій в Україні характеризується зростанням науково-дослідницького інтересу до вивчення біографій окремих видатних постатей з історії українського оперного мистецтва, тим самим надаючи сучасному музикознавству якісно нових характерних рис, які не були притаманні попереднім періодам історіографії. Крім того, тенденції до змін, що відбуваються на сучасному етапі формування українського суспільства як невід'ємної складової європейського культурного простору, ставлять на порядок денний вирішення кризових явищ, що є характерним для цього процесу. Все це зумовлює необхідність пошуку авторитетів нації, які своєю життєтворчістю демонструють позитивні приклади майбутнім поколінням українців. Одним із таких моральних та духовних авторитетів для українського суспільства справедливо вважається Валентина Олексіївна Кочур. Тому вивчення місця та ролі цієї видатної співачки у формуванні української культури останньої третини ХХ – початку ХХІ століття, її творча, концертна та педагогічна діяльність є актуальними для сучасної української персоналістики та мистецтвознавства.*

***Ключові слова:** опера, театр, Валентина Кочур, мецо-сопрано, мистецтво, Кармен, Ортруда, Еболі, репертуар, консерваторія, партія.*

Постановка проблеми. В українській сучасній гуманістиці одним із найбільш актуальних напрямів є сучасна біографістика. Комплексну можливість реконструювати маловивчені аспекти життя та діяльності визначних історичних

персоналій, сформулювати дефініцію творчої особистості за допомогою сучасних наукових досліджень забезпечує біографічний метод дослідження. Тому метою нашого біографічного дослідження є комплексне висвітлення особистості української видатної оперної дівки Валентини Кочур у контексті розвитку музичної культури України другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Валентина Олексіївна Кочур (Бірюкова) (1941 р.) – видатна українська оперна співачка, мецо-сопрано, народна артистка України, професорка Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, прима Національної опери України імені Т. Г. Шевченка [Немкович, 2008, с. 583].

У репертуарі оперної дівки Валентини Кочур налічується понад п'ятдесят втілених оперних партій. Працюючи на сцені столичної опери, В. Кочур створила самобутню галерею вокально-сценічних образів українських, західноєвропейських та інших композиторів. Особливістю творчої індивідуальності та неповторності співачки були її досвід роботи та ретельна праця над кожною партією. Вокальна експресія, яскравість і насиченість звучання голосу протягом усього діапазону, тонко розроблена гама динамічних відтінків, внутрішнє натхнення у кожній проспіваній фразі залишали неповторне за силою враження глядачів про сценічну майстерність Валентини Кочур [Немкович, 2008, с. 583].

Окрему сторінку вокальної творчості Валентини Кочур становить концертна діяльність. До її філармонічних програм ми можемо віднести старовинні романси, твори композиторів періоду ХVІІ – ХVІІІ ст., народні пісні. Співачка проживала кожен виконуваний нею твір, змушуючи співпереживати слухачів [Немкович, 2008, с. 583].

Оперна співачка В. Кочур зачарувала своїм голосом не лише українських шанувальників оперного співу, а й поціновувачів оперного мистецтва поза межами України – у Польщі, Румунії, Нідерландах, Данії, Швейцарії, Німеччині та інших країнах. Ці виступи мали надзвичайний успіх, а талановиту українську оперну співачку В. Кочур було визнано найкращою виконавицею партії Ортруди в опері Р. Вагнера «Лоенгрін» [Немкович, 2008, с. 583].

Так, своєю творчістю В. Кочур продовжила найкращі традиції українського оперного виконавства, збагачуючи його цікавими і неповторними інтерпретаціями класичних і сучасних партій, активно сприяючи інтеграції національної української опери до європейського музичного життя кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Мета статті. Проаналізувати вплив родинного виховання на становлення майбутньої оперної співачки, основні етапи становлення, творчі досягнення, педагогічну діяльність народної артистки України Валентини Кочур, її роль та місце в культурно-мистецькому просторі України другої половини ХХ – ХХІ ст.

Історіографія та джерела. Творчості та висвітленню життєвого шляху солістки Національної опери України, видатній педагогині В. Кочур присвячено ряд енциклопедичних статей [Гнидь, 2004; Грисенко, 1978; Жигінас, 2016; Тулянець, 2021] та наративних публікацій у газетних та журнальних виданнях [Москалець, 1998; Абрамова, 1976; Слободянки, 1990]. Початок науковому узагальненню біографії оперної дівки покладено у науковій студії М. Яретика [Яретик, 2024]. Тому відсутність комплексного дослідження обумовлює необхідність наукового висвітлення творчості української оперної мисткині.

Важливим джерелом для нашого дослідження стали спогади самої В.О. Кочур [Жигінас, 2016].

Виклад основного матеріалу. Кочур (Бірюкова) Валентина Олексіївна з'явилася на світ 5 вересня 1941 року в передмісті Донецька в родині шахтарів. Батько – Олексій Опанасович Бірюков, був майстром гірничої справи, працював на шахті № 8 (помер досить рано, коли йому було лише 43 роки). Мати – Степанида Фадеївна, жінка яка народила й чудово виховала восьмеро дітей – трьох синів та п'ятьох доньок, ставши «Матір'ю-героїнею», нагородженою орденом «Материнська Слава». Будучи депутаткою місцевої ради вела досить активну громадську діяльність. Валя – наймолодша і улюблениця в родині, про яку всі піклувалися. «Пам'ятаю кожну мамину зовнішню рису: очі – ніжні та суворі, зосереджені складки в куточках губ, прямо зачесане волосся і ніжні, теплі, сильні та працьовиті мамині руки, які пахли хлібом, рідною оселею, дитинством. Оточена любов'ю та сімейним піклуванням, я тягнулася до сонця та світла. Почувши музику чи пісню, затихала, уважно вслухаючись, із цікавістю споглядала чорну радіотарілку, звідки доносились чарівні звуки. Мама гарно співала народні пісні, знала їх незліченну кількість, і діти їй підспівували. У сім'ї завжди звучали народні пісні, без них не минав жоден день нашої родини. Усі без винятку діти нашої великої родини були музично обдарованими. Старша сестра Марія напередодні війни вступила до музичного училища по класу вокалу, але Друга світова війна перекреслила плани багатьох» - згодом ділитиметься своїми спогадами В. Кочур [Жигінас, 2016, с. 7].

Як засвідчують старші брати та сестри, з дитинства маленька Валя виділялася серед усіх своїх братів і сестер яскравістю та неабиякою чистотою звучання дитячого голосу. Вона швидко стала улюбленицею всіх сусідів. Старий клен, що височів у дворі й дарував затінок у спекотні дні, був першим свідком і «першою сценою» для майбутньої співачки, адже на нього вона підіймалася й співала улюблених пісень, вивчених із мамою, почутих по радіо. Уже тоді дівчинка дивувала бездоганною музичною пам'яттю, і радість «слухачів» не мала меж. Дуже часто, коли земляки працювали на своїх подвір'ях, городах, юна Валентина-артистка влаштовувала справжній музичний супровід їхній роботі [Жигінас, 2016, с. 7].

Криваве полум'я Другої світової війни, евакуація, післявоєнна розруха, голод 1946-1947 рр., матеріальні, фінансові, продовольчі труднощі багатодітної родини – ось чинники, що вплинули на формування особистості В. Бірюкової та її шлях до становлення як оперної співачки. У роки Другої світової війни сім'я Бірюкових, у тому числі й восьмеро дітей, були евакуйовані у Сталінградську область. «Мама розповідала, що ми їхали повозкою, бачили всі жахіття війни. Люди з дітьми кидалися в річку, рятуючись від бомбардувань. По дорозі на мені від холоду примерзали пелюшки. Мама просилася до людей у хати погрітися, перепеленати мене. Прибувши до місця призначення, я захворіла. Стан був тяжким, але один чоловік порадив моїй мамі їсти лише груші-дички та годувати мене своїм молоком, що мама і зробила. Мабуть, це мене, малу, і врятувало», – занотує у свої спогадах Валентина Олексіївна [Жигінас, 2016, с. 9].

Повоєнний голод 1946-1947 рр.. Старші діти – в школі, мама – на роботі, в хаті холодно, дві маленькі сестрички Валентина та Світлана шукають у печі картопляне лушпиння і мріють, щоб мама якнайшвидше повернулася з роботи, бо мама – це тепло, це їжа... Відчуття голоду затьмарює всі думки. Ці картини минулого

назавжди вкарбуються у пам'ять дівчинки. Але і стануть тими життєвими обставинами, що визначатимуть і риси особистості майбутньої оперної діви, сформують її талант до перевтілення у художні образи, на високому емоційному рівні відчувати своїх оперних героїнь. Мабуть, це були найтяжчі роки в матеріальному розумінні. Напівголодні діти з нетерпінням чекали на весну, бігали на город подивитися, чи не виросла ще лобода. Влітку рвали та їли чорний паслін, аби хоч трохи приглушити відчуття голоду, ходили за залізницю в посадку, де росла маленька дика яблуня, їли кислі яблука, гралися та, граючи, жартували. «Після смерті батька моя мама була змушена працювати на різних роботах, аби прогодувати всіх нас. Де тільки не доводилося працювати, які тільки спеціальності не опанувала за весь час своєї трудової діяльності мама, беручись за найтяжчу працю, збирала жіночі бригади для роботи в радгоспах, на кагатах, вела домашнє господарство. Часто згадую, як мама тягне тяжкі дерев'яні колоди у двір хати, сама рубає дрова – дітям потрібне тепло. Звідки лише бралися сили? Сама бідно вдягнена, напівголодна, не дала пропасти дітям, усіх підняла, всіх вивчила, вивела в люди», – згадувала згодом Валентина Олексіївна [Жигінас, 2016, с. 10].

Жили дружно у великому багатоквартирному одноповерховому будинку, побудованому ще на початку ХХ століття. У ньому практично проживало 5 сімей. Не зважаючи на постійну зайнятість мами, дітям приділялося достатньо уваги, знаходився час для виховання. Одного разу Валентина знайшла дощечку на колесах і захотіла лишити її собі, однак мама суворо наказала ніколи не брати нічого чужого і прослідкувала, за тим, щоб дівчинка повернула знахідку на місце [Яретик, 2024, с.275].

З дитинства Валентині прищеплювали любов до порядності, чесності, щедрості, відповідальності, доброти. Всі діти в родині зростали добрими, працелюбними та слухняними. Діти підростали у скромній домашній обстановці, постійній праці, в повазі до старших, у беззаперечному послуху та великій любові до матері. Старші діти піклувалися про молодших [Яретик, 2024, с.275].

Щоденний режим однаково повторювався щодня: зранку Валентина підіймалася з ліжка, коли мами вдома вже не було, не снідала, одягалася, брала полотняну торбинку з зошитами, маленьку сумочку, пошиту мамою спеціально для чорнильниці, і напівсонна йшла на навчання до школи. Тяга до знань, бажання отримати освіту допомагали долати труднощі, були сильнішими за голод і холод. Валентина швидко навчилася читати й ніколи не розлучалася з книгою. Читала все, що потрапляло під руки. Вона не мала часу на читання книг після школи, але вечори були у її розпорядженні. Вона із захопленням переживала кожен прочитаний нею сюжет із книг, читала до пізньої ночі. Читання книг давало можливість пізнавати світ, розширювати власний лексичний запас, формувало естетичний смак [Яретик, 2024, с.276].

У молодших класах школи навчатися було дуже цікаво, але голод часто заважав сконцентрувати увагу. Постійне відчуття голоду, холоду назавжди закарбувалося в дитячій свідомості маленької Валентини, але вчителі з батьківською опікою, великою людською увагою ставились до дітей. І діти старалися. Погані оцінки не визнавалися в родині Бірюкових. Мама суворо слідкувала за успішністю своїх дітей, і діти не засмучували своєї мами [Яретик, 2024, с.276].

У школі Валентина Кочур навчалася добре. Особливо добре давалися їй предмети гуманітарного циклу. Одним із найулюбленіших предметів для Валентини стала література. Класний керівник і досвідчений педагог Лідія Миколаївна Лепіхова вводила дітей у світ прекрасного, навчала на літературних прикладах відрізнити добро від зла, обирати й засвоювати найкраще, слідувати прикладу літературних героїв. Прізвисько «артистка» міцно закріпилося за Валентиною ще в шкільні роки. Вона із задоволенням співала перед однокласниками біля дошки, на оглядах художньої самодіяльності, для комісій, які приїжджали в школу з перевіркою, відстоювала честь школи. Валентина завжди хотіла співати, і для неї це було справжньою радістю [Яретик, 2024, с.276].

Школяркою Валентина Бірюкова співала в дитячому хорі Донецького палацу піонерів, була солісткою цього колективу. На обдарованість дівчинки звернув увагу хормейстер і, виділяючи для Валі додатково час, розучував із дівчинкою нові твори. Майбутня співачка вже тоді не уявляла свого майбуття без пісні, однак матеріальні труднощі родини стали головною перепорою на шляху до вступу та навчання в музичній школі. Пізніше Валентина Бірюкова співала в ансамблі бандуристів Палацу культури імені Максима Горького, була активною учасницею художньої самодіяльності, виступала перед однокласниками середньої школи № 70 на шкільних вечорах, вивчала багато нових пісень і з великим задоволенням їх виконувала. «Тяжко жилося в післявоєнні роки, однак усі ми любили співати та слухати з чорної тарілки-репродуктора класичну музику, саме на класиці виховувалось наше покоління. Пам'ятаю сильний, красивого тембру голос мами і ніжні юні голоси сестер та братів. Любили слухати голоси С. Лемешева, І. Козловського, Н. Обухової, Лоліти Торес, З. Долуханової, Л. Руденко, Б. Гмирі та всіх, кого нам пропонували послухати в тогочасних музичних передачах» (зі спогадів В. Кочур) [Жигінас, 2016, с. 18-19].

Отже, Валентина Кочур не мала комфортних умов для розвитку власного таланту. Пройшла воістину тернистий шлях до оперного Олімпу. Родина та її підтримка відігравали визначальну роль у житті Валентини Кочур. Саме рідня сприяла формуванню тих засад її особистості, що згодом вирізнять її серед однолітків і дозволять у майбутньому стати визначною оперною співачкою. Ті людські якості, які сформувалися ще в дитинстві, Валентина пронесла через усе життя: взаємодопомога, повага до людей, сердечність, співчуття, добрі справи стали визначальними в її житті.

Після закінчення школи Валентина Кочур деякий час працювала на механічному заводі інструктором фізкультури та організатором художньої самодіяльності. Їй дуже хотілося навчатися в музичному училищі, але в неї не було спеціальної підготовки. Багато сил та енергії вона віддавала своїй основній роботі, організовувала багато цікавих концертів, спортивних свят. У вільний від роботи час брала активну участь у художній самодіяльності клубу шахти № 8 «Ветка», співала в концертах, її виступи користувалися великою популярністю. На одному з таких концертів її почув донецький композитор Григорій Горбань. Професійні музиканти допомагали талановитій молоді, спрямовували перспективну молодь в потрібному напрямку, допомагали розвитку їх талантів. Завдяки донецькому композитору Григорію Горбаню Валентина Кочур стала на мистецьку стежу [Яретик, 2024, с.276].

Саме за його пропозицією в 1960 р. Валентину запросили на прослуховування до Українського ансамблю пісні і танцю при Донецькій обласній філармонії. Комісія була вражена красивим від природи тембром голосу молодої співачки, її виконавським стилем. Юну співачку відразу запросили в професійний колектив, у якому вона пропрацювала два роки. У 1962 році Валентина успішно склала іспити і стала студенткою Донецького музичного училища. Зміни, які сталися в житті Валентини Олексіївни, були воістину доленосними, на життєвому шляху майбутньої оперної зірки траплялися люди, які бачили в ній потужний потенціал та сприяли його повноцінному розкриттю. В училищі майбутня оперна співачка навчалася сумлінно, не пропускала жодного заняття. Справжньою школою вокальної та акторської майстерності для Валентини стали оперні вистави столиці, які відвідувала з величезною цікавістю. Під впливом особистих вражень у неї формувався вокальний смак, вони створювали бачення та розуміння застосування акторських прийомів у роботі над різними образами оперного жанру [Яретик, 2024, с.276].

Підготовка професійного оперного виконавця – процес особливий, він потребує підготовки за кількома напрямками водночас. Не кожному вдається його подолати, адже він вимагає не лише мобілізації волі, концентрації сил, а й самозречення задля служіння Високому Мистецтву. Під час навчання на третьому курсі музичного училища Валентина Бірюкова як найкраща студентка отримала рекомендацію на участь у Республіканському огляді музичних училищ України, який проходив у Харкові. Валентина була в числі виконавців, які мали честь виступити на заключному концерті в Києві. Виступ був настільки блискучим, що талановитій вокалістці порадили вступати до Київської консерваторії. У 1965 році на основний курс вокального відділення Київської державної консерваторії вступило чотири хлопці та одна дівчина – Валентина Бірюкова [Грисенко, 1978, с. 44].

Викладачем вокалу Валентини Кочур стала Лариса Архипівна Руденко, провідна мецо-сопрано Київської опери, відома особистість, яка вирізнялася високою внутрішньою культурою, надзвичайною скромністю, стриманістю. Блискучий педагог, вона не шкодувала сил на виховання молодих вокалістів – своїх студентів, щедро ділилася з ними багатим професійним досвідом та знаннями [Грисенко, 1978, с. 44].

Основними вимогами завжди було бездоганне звуковедення і кантілена, вокальна і артистична техніка, самовіддача, перевтілення, відвертість виконання музичних творів. Ці педагогічні принципи були основними для студентів вокального класу професора Руденко Л. А., під керівництвом якої виросла ціла плеяда майстрів вокального мистецтва [Грисенко, 1978, с. 45].

Унікальна атмосфера консерваторії формувала особисті якості відомої у майбутньому співачки, акцентуючи увагу на пріоритетах та визначаючи життєву мету. Заняття з постановки голосу стали для Валентини Кочур сенсом усіх років, проведених у цьому навчальному закладі. Завдяки таким особистісним рисам як висока працездатність, працелюбність, уміння мобілізуватися та досягати поставленої мети майстерність напрацьовувалась поступово. Саме особисте стремління до власного розвитку та «материнська» опіка з боку викладача Лариси Архипівни забезпечили позитивні результати в навчанні Валентини Бірюкової. Зі слів Лариси Архипівни: «Вже ближче до випускного курсу Валентина була цілком

сформованою, зрілою особистістю, впевненою у власних силах, психологічно та професійно підготовленою до самостійної творчої діяльності» [Жигінас, 2016, с. 45].

У 1970 році Валентину Бірюкову як випускницю вокального факультету консерваторії прийнято на стажування до столичної опери. Партія Ольги з опери П. Чайковського «Євгеній Онєгін» була дебютною для юної співачки. Партнером по сцені був Костянтин Огнєвий, диригував Лев Миколайович Венедиктов. Період стажування був надзвичайно плідним, співачка професійно відпрацювала довірені їй оперні партії. Утім, сподівання, що вдасться увійти до числа виконавців провідного репертуару столичної опери, було лише мрією, тому в 1972 році Валентина поїхала до Новосибірського театру опери та балету. Саме на сцені цього театру молода співачка виросла до солістки, пройшла період свого становлення. Багато часу доводилось віддавати сольним концертам, записам на телебаченні, виступам по радіо. Співачка мала значний успіх завдяки своїй невичерпній енергії, творчій спразі та надзвичайній працелюбності [Жигінас, 2016, с. 45].

Валентину Бірюкову було запрошено на конкурс оперних співаків, що проходив у Дніпропетровську, метою якого було створення трупи для нового оперного театру: «Незважаючи на перспективи у Новосибірську, я сумувала за рідною Україною, де лишилися всі родичі, моя педагог Л. А. Руденко, за місцями, де минули найкращі роки мого життя. І я дуже захотіла повернутися до своїх джерел, ближче до рідної домівки» [Жигінас, 2016, с. 64].

У Дніпропетровському оперному театрі конкурсанткою В. Кочур було підготовлено оперні партії, які принесли їй визнання і славу. Робота з наставниками-професіоналами своєї справи дала плідні результати. Не злічити всіх відгуків музичної преси різних видань, публікацій у журналах, газетних статтях. «Партію Кармен Валентина омріяла давно – вона здавалася вершиною, до якої ще довгий шлях, а підготувала її напрочуд швидко. Та кожний спектакль у неї не схожий на попередній: у театрі, на відміну від інших видів мистецтв, робота над роллю триває протягом життя вистави. І тут ми можемо назвати таку рису характеру Валентини, як неспокій. Який би успіх не випав на долю тієї чи іншої роботи, вона ніколи не була задоволена собою повністю. Це зовсім не самоприниження, навпаки – висока вимогливість до себе. Ця весела, запальна юначка вміла відмовитися від будь-якої розваги заради роботи. Вона працювала в одному з найкращих на той час у країні Новосибірському оперному театрі. Валентину Кочур уже знають у місті і, побачивши в програмі серед виконавців ім'я заслуженої артистки УРСР В. О. Кочур, ми щоразу радіємо новій зустрічі зі справжнім митцем, привабливою, глибокою і розумною людиною», – зазначалося у рецензії на виставу у газеті «Зоря» від 18-го травня 1976 р. [Абрамова, 1976].

Артистка з неабияким задоволенням виступала перед широкою аудиторією слухачів, нерідко давала згоду на виступи з концертами не заради грошей або слави, а й заради безкорисливого служіння рідному народові. У цьому проявлялася її активна громадянська позиція – співачки, людини та особистості. «Саме в Дніпропетровську я вперше відчула себе по-справжньому оперною примадонною. Це підтверджувало ставлення глядачів опери, їхня увага під час активної концертної діяльності, повага керівництва театру, колег по сцені», – згадує Валентина Олексіївна [Жигінас, 2016, с. 65].

У травні 1976 року Валентину запросили до Київського оперного театру на прослуховування для виконання партії Кармен в однойменній опері Ж. Бізе, після чого зарахували до штату театру на провідну посаду солістки опери. Це стало новим етапом у творчій кар'єрі Валентини Кочур. Талант і працелюбність, володіння високою виконавською технікою та сценічною майстерністю забезпечили Валентині можливість без жодних перепон увійти до складу трупі й стати її органічним цілим на довгі роки. З року в рік солістка відшліфовувала свій вокальний талант, примножуючи та вдосконалюючи власну майстерність. Особливістю творчої індивідуальності та неповторності співачки були її досвід роботи, копітка праця над кожною новою партією. Так творча кар'єра Валентини Олексіївни – це поступового сходження на мистецький столичний Олімп [Гнидь, 2003, с.155].

Сцена столичної опери стала для Валентини Кочур місцем сили і творчого злету. Співачка оволоділа репертуаром світової оперної класики, створила неповторну галерею вокально-сценічних образів українських, російських та західноєвропейських композиторів. Кожна нова роль, яку доводилося зіграти, – це заглиблення в новий світ, пізнання нового інформаційного простору, опрацювання літератури, робота з концертмейстером, режисером та диригентом, розробка мізансцен тощо. Передусім це постійний пошук. Феномен творчості Валентини Кочур – це голос, помножений на незвичайну працелюбність, самовіддане служіння музам, рідному театру. Це створило неперевершений образ співачки-майстрині, жінки з цікавою долею, великим благородним серцем, яка була провідною виконавицею таких вокальних партій як Кармен (з опери «Кармен» Бізе), Азучена, Амнеріс, Еболі, Ульріка (в операх Верді «Трубадур», «Аїда», «Дон Карлос», «Бал-маскарад»), Орфей (в опері Х. Глюка «Орфей»), Ортруда (в опері «Лоенгрін» Вагнера, за виконання ролі Ортруди виконавицею названо «Кращою артисткою 1995 року» й нагороджено скульптурною композицією іспанського архітектора Монсеррат Ріблес «Образ мрій», співачка визнана найкращою «Ортрудою» у світовому оперному мистецтві) [Слободянки, 1990], графиня Монморансі (в опері А. Рудницького «Анна Ярославна – королева Франції»), Ольга, Няня, Любов, Графиня (в операх П. Чайковського «Євгеній Онєгін», «Мазепа», «Пікова Дама»), Шинкарка, Марфа, Хивря, Марина Мнішек (в операх М. Мусоргського «Борис Годунов», «Сорочинський ярмарок», «Хованщина»), Княгиня (в опері А. Даргомижського «Русалка»), Ваня (в опері М. Глінки «Іван Сусанін»), Кончаківна (в опері «Князь Ігор» А. Бородіна), Любаша, Нежата, Любава (в операх Н. Римського-Корсакова «Царівна-наречена», «Садко»), Мати (в опері «Арсенал» Г. Майбороди), Аक्सинія (в опері «Тихий Дон» І. Держинського), Настя (в опері «Наймичка» М. Вериківського), Настя (в опері «Тарас Бульба» М. Лисенка), Мавра (в опері «Золотий обруч» Б. Лятошинського) та багато інших партій в операх вітчизняної та зарубіжної класики [Немкович, 2008, с. 583].

У пресі минулих років зазначалося: «Свою першу пристрасну мрію Валентина Кочур – солістка Національного театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка – пам'ятає досі. У дитинстві нинішня народна артистка України, володарка розкішного мецо-сопрано та значного, на думку вокалістів, діапазону мріяла взагалі не співати, а грати на фортепіано або скрипці, «тримаючи» власною грою повний зал. Загалом мрія збулася, тільки В. Кочур «тримає» публіку інструментом, створеним не майстром, а природою – власним голосом» [Москалець, 1998, с. 9].

Висновки. Валентина Кочур, на наше глибоке переконання, – це видатна співачка культурно-мистецького простору України другої половини ХХ – початку ХХІ століття, народна артистка України, видатний майстер оперного мистецтва України в контексті європейського музичного життя кінця ХХ століття. У репертуарі Валентини Кочур налічується понад п'ятдесят втілених партій. Образи, створені нею, яскраві й непересічні. Солістка опери володіє сильним характером, є яскравою особистістю, досконало володіє вокальною технікою, акторською майстерністю. Як педагог Валентина Олексіївна й нині щедро ділиться зі студентами Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського власними знаннями та досвідом. Вона, без сумніву, видатна педагогиня, професорка, її учні мають змогу вчитися у неї не тільки вокальної майстерності, а й справжнього синкретичного мистецтва. Використання творчого досвіду оперної співачки Валентини Кочур є важливим та актуальним для виховання та підготовки майбутніх українських оперних виконавців. Своєю творчістю Валентина Кочур продовжує найкращі традиції українського оперного виконавства, збагачуючи його цікавими та неповторними інтерпретаціями класичних і сучасних партій, активно сприяючи інтеграції українського оперного мистецтва незалежної України в європейське музичне життя кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Список використаних джерел та літератури

- Абрамова Т., 1976. Сьогодні співає Валентина Кочур. *газета «Зоря»*.
- Гнидь Б., 2003. До історії Національної опери України / Б. Гнидь. Київ: *Національна Музична Академія України ім. П. І. Чайковського*, 200 с.
- Грисенко Л., 1978. М. Лариса Руденко / Л. М. Грисенко. - К.: *Музична Україна*, 56 с.
- Жигінас Т. 2016. Валентина Кочур. Мене снився сон... Київ: *Основа*, 136 с.
- Москалець О., 1998. В.Кочур: Моя мрія здійснюється. *Дзеркало тижня*. С. 9.
- Немкович О., 2008. Кочур Валентина Олексіївна. *Українська музична енциклопедія. У 2 т. Т. 2. / гол. Редкол. Г. Скрипник*. Київ: Видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 695 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Skrypnyk_Hanna/Ukrainska_muzychna_entsyklopediia_Tom_2/ (дата звернення: 15.12. 2024)
- Слободянки І., 1990. Монолог принцеси Еболи. *Театрально-концертний Київ*. № 16.
- Тулянцев А., 2021. Дніпропетровський академічний театр опери та балету як початок сценічних кар'єр виконавців. *Музичний твір у світлі сучасних наукових досліджень. Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Дніпро: ГРАНІ, 85 с.
- Яретик М. 2024. Валентина Кочур: штрихи до творчого портрету. *Драгоманівські історичні студії: зб. наук. праць молодих істориків / відп. ред. і упор. О. В. Потильчак: кафедра джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін; історичний ф-т; УДУ імені Михайла Драгоманова*. Київ: Видавництво УДУ імені Михайла Драгоманова. Вип. 9(13). 344 с. - URL: https://if.udu.edu.ua/images/24/05/zbirnyk__2024_913.pdf. (дата звернення: 15.12. 2024)

References

- Abramova T., 1976. Segodnya spivae V. Kochur. *Gazeta «Zorya»* [in Ukrainian].
- Gnyd' B., 2003. Do istoriyi Natsional'noyi opery Ukrainy / B. Gnyd'. - K.: *Natsional'na Muzychna Akademiya Ukrainy im. P. I. Tchaikovs'kogo*, - 200 p. [in Ukrainian].
- Grysenko L. 1978. Larysa Rudenko. *Maystry mystetstv Ukrainy*. - K.: Vydavnytstvo «Muzychna Ukraina», - 54 p. [in Ukrainian].
- Moskalets O., 1998. V. Kochur: My dream is coming true. *Mirror of the week*. p. 9. [in Ukrainian].
- Nemkovich O., 2008. Kochur Valentyna Oleksiyivna // *Ukrainska muzychna entsyklopediya. U 2 t. T. 2 / gol. redkol. G. Skrypnyk*. - Kyiv: Vydavnytstvo Instytutu mystetstvovnavstva, fol'klorystyky ta etnologiyi NAN Ukrainy., - 695 p. [in Ukrainian].

Slobodianka I., 1990. Monologue of Princess Eboli. *Theatrical and concert Kyiv*. No. 16. [in Ukrainian].

Tulyantsev A., 2021. Dnipropetrovskiy akademichnyi teatr opery ta baletu yak pochatok stsenichnykh kar'ier vykonavtsiv. *Myzychnyi tvir u svitli suchasnykh naukovykh doslidzhen'*. *Materialy V Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii*. – D.: GRANI, – 85 p. [in Ukrainian].

Yaretyk M., 2024. Valentina Kochur: touches to a creative portrait. *Dragomaniv historical studies: coll. of science works of young historians / resp. ed. and emphasis. AT. IN. Potylchak: Department of Source Studies and Special Historical Disciplines; historical f-t; Mykhailo Drahomanov State University*. Kyiv: Mykhailo Drahomanov State University Publishing House, Issue 9(13). 344 p. [in Ukrainian].

Zhyginas. T., 2016. Valentyna Kochur. Meni snyvsya son... - K.: *Osnova*, – 136 p. [in Ukrainian].

THE PHENOMENON OF VALENTYNA KOCHUR'S CREATIVITY IN THE CULTURAL AND ARTISTIC SPACE OF UKRAINE IN THE SECOND HALF OF THE 20TH – BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

Ihor Koliada

Doctor of Historical Sciences,

Professor of the Department of Methodology and Methods of Social Disciplines,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Nina Zahrebelna

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor of the Department of Methodology and Methods of Social Disciplines,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Abstract. *The article is devoted to a comprehensive biographical study of the life and creative path of an outstanding Ukrainian opera singer, People's Artist of Ukraine, soloist of the National Opera of Ukraine, teacher-vocalist, professor of the Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music Valentyna Kochur (Biryukova). The article examines for the first time the influence of family upbringing on the formation of a future singer, analyzes the main stages of formation, creative achievements, pedagogical activity of Valentyna Kochur, her role and place in the cultural and artistic space of Ukraine. The current state of development of historical studies in Ukraine is characterized by the growth of research interest in the study of the biographies of individual outstanding figures from the history of Ukrainian opera art, there by giving modern musicology qualitatively new characteristic features that were not inherent in previous periods of historiography. In addition, the trends towards changes taking place at the current stage of the formation of Ukrainian society as an integral component of the European cultural space put the resolution of crisis phenomena, which is characteristic of this process, on the agenda. All this necessitates the search for the nation's authorities, who demonstrate positive examples to the future generations of Ukrainians through their creativity. Valentyna Oleksiivna Kochur is rightly considered one of such moral and spiritual authorities for Ukrainian society. Therefore, the study of the place and role of Valentyna Oleksiivna Kochur in the formation of Ukrainian culture of the last third of the 20th – beginning of the 21st century, her creative, concert and pedagogical activity is relevant for modern Ukrainian personalism and art studies.*

Key words: *opera, theater, Valentyna Kochur, mezzo-soprano, art, Carmen, Ortruda, Eboli, repertoire, conservatory, party.*